

Paweł Dąbek

Dwudziestopięciolecie Wojewódzkiej Rady Narodowej w Lublinie

Rocznik Lubelski 13, 199-209

1970

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PAWEŁ DĄBEK

DWUDZIESTOPIĘCIOLECIE WOJEWÓDZKIEJ RADY NARODOWEJ W LUBLINIE

I

18 lutego 1944 r. w Rudce Kijańskiej w pow. lubartowskim powstała w konspiracji Lubelska Wojewódzka Rada Narodowa, jako pierwszy w kraju terenowy organ władzy państwowej¹. Był to wynik realizacji programu Krajowej Rady Narodowej w walce o wyzwolenie narodowe i społeczne ludu polskiego spod okupacji hitlerowskiej.

Uroczysta sesja Wojewódzkiego Komitetu Frontu Jedności Narodu i Wojewódzkiej Rady Narodowej, która odbyła się 18 lutego 1969 r. była aktem upamiętnienia tego niezwykle doniosłego wydarzenia historycznego.

Polska Partia Robotnicza kontynuując najlepsze tradycje klasy robotniczej i narodu polskiego, rzuciła hasło zbrojnej walki narodu polskiego przeciwko okupantowi hitlerowskiemu.

W realizacji tego hasła, zarówno pod względem nasilenia walki, jak też jednoczenia wokół niej całego społeczeństwa, Lubelszczyzna zajmowała przodującą rolę.

Te narodowowyzwoleńcze dążenia społeczeństwa Lubelszczyzny znalazły wyraz w uchwalonej na pierwszym organizacyjnym posiedzeniu WRN w dniu 18 lutego 1944 r. deklaracji, określającej podstawowe kierunki jej działania.

Deklaracja ta głosiła:

„Zbroczona krwią Narodu Polskiego i zdeptana przez zbrodniczego okupanta hitlerowskiego Ziemia Lubelska z radością wita powstanie Krajowej Rady Narodowej i inicjatywę tworzenia takichże rad terenowych złożonych z przedstawicieli organizacji demokratycznych.

Zebrani na Plenarnym Posiedzeniu Wojewódzkiej Rady Narodowej przedstawiciele: Polskiej Partii Robotniczej, Gwardii Ludowej, Stronnictwa Ludowego, Batalionów Chłopskich, Związku Nauczycielstwa Polskiego, Związku Pracowników Umysłowych, Spółdzielczości i Związków Zawodowych postanawiają wszystkie swe siły wyteżyć w celu zjednoczenia społeczeństwa polskiego Lubelszczyzny do walki z barbarzyńskim najeźdźcą niemieckim.

Przedstawiciele wymienionych organizacji wzywają wszystkie warstwy i ugrupowania społeczne i polityczne do podjęcia wspólnej walki aż do ostatecznego zwycięstwa.

¹ Autor był wojewodą lubelskim w latach 1949—1950 i przewodniczącym Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Lublinie w latach 1950—1952 oraz 1956—1969.

Redakcja traktuje niniejsze opracowanie jako materiał źródłowy.

Członkowie Wojewódzkiej Rady Narodowej uważają za słuszny stosunek do zagadnień polityki zagranicznej i społecznej podjętej i prowadzonej przez Krajową Radę Narodową.

Wojewódzka Rada Narodowa ze względu na wyjątkową sytuację Lubelszczyzny apeluje do Krajowej Rady Narodowej o zwrócenie się do państw sprzymierzonych o pomoc w broni, co ułatwi nam prowadzenie skutecznej walki z okupantem.

Wojewódzka Rada Narodowa podkreśla, że dla Polski, która idzie nie ma innej drogi rozwojowej poza drogą demokracji.

Zebrani na plenarnym posiedzeniu Wojewódzkiej Rady Narodowej postanawiają dołożyć wszelkich starań, nie żałując trudu i szczerych wysiłków, by zorganizować wszystkie siły narodowe Lubelszczyzny, do walki o wolną, sprawiedliwą, niepodległą Polskę Ludową.

W imieniu Wojewódzkiej Rady Narodowej deklarację podpisali przewodniczący Kazimierz Sidor „Kazik” i sekretarz Bronisława Czarnatówna „Sława”.

Oprócz nich w organizacyjnym posiedzeniu Wojewódzkiej Rady Narodowej udział brali: „Halina” — Anna Gadzialanka, „Lech” — Bolesław Kwiatek, „Bolek” — Bolesław Pawłowski, „Równy” — Ludwik Czugała, „Leon” — Zygmunt Goławski, „Marian” — Marian Czerwiński i „Szymon” — Wacław Bonat, którzy jako przedstawiciele organizacji wymienionych w Deklaracji podpisali protokół z pierwszego posiedzenia Wojewódzkiej Rady Narodowej.

Konspiracyjna Wojewódzka Rada Narodowa zorganizowana została na podstawie Statutu Tymczasowego Rad Narodowych, uchwalonego na posiedzeniu plenarnym Krajowej Rady Narodowej w dniu 1 I 1944 r.

Statut ten stwierdza, iż moralno-prawną podstawą, na której powstają i opierają swoją działalność Rady Narodowe, jest wola szerokich mas polskich wyrażona:

- w ofiarnej zbrojnej walce ludu polskiego z okupantem wbrew przeciwdziałaniom reakcji;
- w demokratycznych zasadach Konstytucji marcowej z 1921 r. obalonej wbrew prawu i narodowi;
- w Manifeście Demokratycznych Organizacji Społeczno-Politycznych i Wojskowych, skierowanych do narodu w grudniu 1943 r.

Statut określał również zasady organizowania rad narodowych. Udział w ich tworzeniu brały wszystkie organizacje i zrzeszenia demokratyczno-niepodległościowe.

Miernikiem uprawniającym do posiadania przedstawicielstwa w radach narodowych był przede wszystkim czynny udział bądź w bezpośredniej walce zbrojnej z okupantem, bądź też w cywilnej akcji samoobrony i oporu, włączając akcję propagandową i agitacyjną.

Zgodnie z tą zasadą przedstawiciele do rad narodowych delegowały:

1. Ugrupowania polityczne stojące na gruncie zjednoczenia wszystkich demokratycznych sił narodu do walki z okupantem o wolną i niepodległą Polskę Ludową;
2. Organizacje wojskowe, walczące zbrojnie z okupantem;

3. Komitety Fabryczne oraz Komitety Chłopskie i Folwarczne;
4. Organizacje zawodowe robotników i inteligencji;
5. Społeczne organizacje demokratyczne.

Statut zapewniał powiązanie rad narodowych poszczególnych szczebli w ten sposób, iż jeden z członków prezydium rady narodowej niższego szczebla wchodził w skład rady narodowej wyższego szczebla, stanowiąc ogniwo łączące te rady.

Statut określał warunki bezpieczeństwa pracy rad narodowych w okresie konspiracji, rotę ślubowania, charakter i zadania rad narodowych, pieczęć rad narodowych, źródła finansów i inne zagadnienia.

Lubelska Konspiracyjna Wojewódzka Rada Narodowa utrzymywała ścisłą więź z Krajową Radą Narodową. Z jej ramienia w skład Krajowej Rady Narodowej delegowani byli: Kazimierz Sidor, Anna Gadzalan-ka, Marian Czerwiński, Paweł Dąbek. Ze strony Krajowej Rady Narodowej, najczęstsze kontakty z Lubelską Wojewódzką Radą Narodową utrzymywali: Ignacy Loga-Sowiński, Ignacy Narbutt, Żoła-Manugiewicz i inni.

W okresie działalności konspiracyjnej Wojewódzka Rada Narodowa odbyła 4 protokółowane plenarne posiedzenia: w Rudce Kijańskiej, Kołechowicach, Ostrowie Lubelskim i Woli Gałęzowskiej. Posiedzeń nieprotokółowanych było więcej.

Powstanie Lubelskiej Wojewódzkiej Rady Narodowej już w kilka tygodni po utworzeniu Krajowej Rady Narodowej było wyrazem siły i dojrzałości organizacji PPR i skupionych wokół niej pod hasłem narodowego frontu walki o wolność, niepodległość i wyzwolenie społeczne sił politycznych. Miało ono ogromne znaczenie dla dalszego rozwoju walki z okupantem i dla organizowania terenowych organów władzy ludu — konspiracyjnych rad narodowych.

Jako jedne z pierwszych powstały: Powiatowa Rada Narodowa w Lubartowie, Włodawie, Kraśniku, Puławach, Zamościu i Lublinie, a w krótkim okresie powiatowe i gminne rady narodowe na terenie całego województwa.

Wszystkie konspiracyjne rady, aczkolwiek formalnie nie sprawowały władzy, nie spełniały funkcji administracyjnych, to jednak w miarę swoich możliwości równolegle do rozpadania się okupacyjnych jednostek władzy, wchodziły w swe przyszłe funkcje i przygotowywały się do nich, stając się dla społeczeństwa Lubelszczyzny pierwszą szkołą rządzenia. Terenowe rady narodowe objęły opiekę nad majątkiem narodowym i zarząd majątkiem zdobytym na okupancie przez oddziały Armii Ludowej. Informowały ludność o zbliżającym się wyzwoleniu i mobilizowały ją do walki z wrogiem, rozstrząsały sporne problemy między ludźmi, jakich wiele nastroczało codzienne życie, umacniały jedność społeczeństwa.

Szczególnie owocną działalność prowadziła Lubelska Wojewódzka Rada Narodowa. W swych odezwach programowych popularyzowała założenia ustrojowe i politykę Krajowej Rady Narodowej, przedstawiała właściwe cele polityki rządu emigracyjnego, wyjaśniała bieżące problemy społeczno-polityczne.

Wzorem Wojewódzkiej Rady Narodowej rady powiatowe prowadziły w miarę możliwości akcję uświadamiającą poprzez odezwy i rezolucje.

Stałym organem prasowym WRN była „Rada Narodowa” i „Głos

Ludu". Ponadto Wojewódzka Rada Narodowa kolportowała organ Stronnictwa Ludowego „Wolę Chłopską” oraz „Żołnierza Lubelszczyzny”. Pisma te redagowali: Aleksander Szymański, Anna Gadzalanka, Adela Gadzińska, Władysław Kuszyk i Gustaw Bolkowiak.

Powiatowa Rada Narodowa w Kraśniku założyła i kolportowała własne czasopismo „Wolny Lud”.

Konspiracyjna Rada Wojewódzka posiadała własny fundusz. Składał się on z następujących źródeł: subwencji Krajowej Rady Narodowej, pieniędzy zdobytych na okupanie, dobrowolnych ofiar członków rady i obywateli. Fundusze te wydatkowano na cele organizacyjne i propagandowe, zakup lekarstw i środków opatrunkowych, opiekę nad rannymi, na utrzymanie oddziałów Armii Ludowej, pomoc rodzinom poległych i więźniów politycznych.

Tworząc rady terenowe Wojewódzka Rada nie zaniedbywała rozwoju najszerszej płaszczyzny narodowego frontu walki zbrojnej z okupantem, jaką była Armia Ludowa.

Poczynając od roku 1944 szeregi Armii Ludowej szybko wzrastały, organizowano nowe oddziały partyzanckie, zwiększano ich siłę i zasięg działalności bojowej.

W skład Armii Ludowej, zbrojnego ramienia Lubelskiej Wojewódzkiej Rady Narodowej, wchodziły oddziały Gwardii Ludowej², Straży Chłopskiej, Milicji Ludowej oraz część Batalionów Chłopskich. Lubelska Wojewódzka Rada Narodowa odegrała dużą rolę w kształtowaniu oblicza politycznego Armii Ludowej. Na każdym posiedzeniu Rady byli obecni dowódcy oddziałów partyzanckich. Dowódcami i organizatorami większych zgrupowań partyzanckich Armii Ludowej byli: Mieczysław Moczar, Grzegorz Korczyński, Bolesław Kowalski — „Cień”, Edward Gronczewski — „Przepiórka”, Stanisław Szot — „Kot”, Waclaw Czyżewski — „Jim”, Jan Pytel, Henryk Szymański, Jan Wyderkowski — „Grab”, Andrzej Flis — „Maksym”, Jan Litko, W. Meluch, Bolesław Drabik, Konstanty Mastalerz, Władysław Paleń, Leon Radecki, Jan Wójtowicz. Na terenie Lubelszczyzny zorganizowano w pierwszej połowie lutego 1944 r. Pierwszą Brygadę Armii Ludowej im. Ziemi Lubelskiej. Jej organizatorem był Władysław Skrzypek ps. „Grzybowski”.

Na ostatnim konspiracyjnym posiedzeniu odbytym w dniu 25 czerwca 1944 roku Lubelska Wojewódzka Rada Narodowa utworzyła koła: rolnicze, samorządowe, łączności, naukowo-oświatowe, prasowo-wydawnicze, finansowo-administracyjne i straży bezpieczeństwa; rozszerzyła swój skład, dokonała podziału pracy, przyjęła ślubowanie nowych członków, dokonała wyboru delegatów do Krajowej Rady Narodowej. Na posiedzeniu tym postanowiła powitać Armię Polską w miejscu jej postoju, a w uroczystościach powitalnych mieli wziąć udział wszyscy członkowie Wojewódzkiej Rady Narodowej, przedstawiciele organizacji politycznych i wojskowych.

W przeddzień wyzwolenia Lubelska Wojewódzka Rada Narodowa zwróciła się z wezwaniem do społeczeństwa Lubelszczyzny. W odezwie tej nawoływała do zorganizowania strajku powszechnego, mającego objąć

² Kolejnymi dowódcami Lubelskiego Obwodu (Okręgu) Gwardii Ludowej i Armii Ludowej byli: Paweł Dąbek (styczeń 1942—styczeń 1943), Michał Wójtowicz (16 I—6 IV 1943), Mieczysław Moczar (kwiecień 1943—czerwiec 1944), Grzegorz Korczyński (czerwiec—21 lipca 1944).

wszystkie dziedziny życia gospodarczego, komunikację, transport i administrację, dokonała również politycznej oceny polityki rządu londyńskiego i wezwała ludność Lubelszczyzny do wzmożenia wysiłku w dalszej walce z okupantem.

Na tym zamyka się okres działalności konspiracyjnej Wojewódzkiej Rady Narodowej, który cechują bohaterska walka i niestrudzona praca. W tej walce polegli jej członkowie: Bolesław Kwiatek — „Lech”, Wacław Bonat — „Szymon”, Zygmunt Gołaski — „Leon”, Aleksander Szymański — „Ali” i Jan Sławiński — „Tyfus”.

Powstanie i działalność konspiracyjnych rad narodowych Lubelszczyzny było zwycięstwem koncepcji frontu narodowego, było wyrazem konsolidacji sił lewicy społecznej wokół Polskiej Partii Robotniczej i jej programu, wyrazem dojrzałości tych sił do rozwiązania podstawowego problemu tamtych czasów, problemu społeczno-politycznego, ustrojowego oblicza Polski po odzyskaniu niepodległości. W warunkach, kiedy obóz londyński, reprezentując ahistoryczne koncepcje polityczne, wypowiedział walkę obozowi lewicy społecznej, rady narodowe stały się jedną z sił motorycznych rewolucji społecznej, ogólnoludową władzą państwową.

Powstanie Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego, pierwszego w historii państwa polskiego rządu robotniczo-chłopskiego, zapoczątkowało nową erę w życiu naszego kraju.

W pierwszych dniach sierpnia 1944 roku wyzwolone zostały ostatnie miejscowości Lubelszczyzny. Skończył się okres okupacji, rozpoczął się okres walki o utrwalenie władzy ludowej, okres głębokich, rewolucyjnych przeobrażeń ustrojowych, społecznych, gospodarczych i kulturalnych.

Rozpoczął się też nowy okres w pracy Wojewódzkiej Rady Narodowej i rad narodowych niższych stopni.

Obok realizacji hasła „Wszystko dla Frontu, wszystko dla Zwycięstwa” — Lubelska Wojewódzka Rada Narodowa przystąpiła do realizacji reform zawartych w Manifeście PKWN z lipca 1944 r.

Przeprowadzenie reformy rolnej i pozostałych reform społeczno-gospodarczych, które nakreślił Manifest PKWN, dokonywało się w ogniu ostrej walki klasowej ze wstecznymi elementami.

Na Ziemi Lubelskiej znaczyły tę walkę krwawe ślady, począwszy od mordu na ludności wsi Wierzchowiska w powiecie krasnostawskim i wsi Moniaki w powiecie kraśnickim aż do zabójstwa Ludwika Czugały, który w roku 1951 przebywał na terenie powiatu włodawskiego, niosąc z ramienia WRN pomoc chłopom w odbudowie wsi.

W walce o utrwalenie władzy ludowej zginęło na Lubelszczyźnie ponad 3 tysiące działaczy społeczno-politycznych i przedstawicieli władzy ludowej.

Aby zdać sobie w pełni sprawę z warunków, w jakich kontynuowała swoją pracę Wojewódzka Rada Narodowa, należy odtworzyć choćby w ogólnych zarysach całokształt stosunków na Lubelszczyźnie tuż po wyzwoleniu i w następnych kilku latach.

Nadwiślańskie tereny przyczółkowe, szczególnie w powiecie kraśnickim i puławskim na skutek działań wojennych zostały niemal doszczętnie zniszczone.

Wzdłuż linii Bugu, począwszy od Tomaszowa Lubelskiego aż do Białej Podlaskiej, grasowały sotnie UPA niosąc rzeź i pożogę.

Obraz ciężkiej sytuacji gospodarczej Lubelszczyzny potęgował całkowicie zniszczony przemysł, dezorganizowany handel, przerwana komunikacja i łączność.

Województwo odczuwało brak fachowców w dziedzinie oświaty, kultury, służby zdrowia i administracji, co było wynikiem eksterminacyjnej polityki okupanta wobec inteligencji polskiej.

W ogromnej mierze były także zdewastowane budynki szkolne, szpitale i gmachy użyteczności publicznej.

Nie było więc żadnej z dziedzin życia społeczno-gospodarczego Lubelszczyzny, której działalność nie została całkowicie zahamowana w okresie wojny i okupacji hitlerowskiej.

Wojewódzka Rada Narodowa w Lublinie oraz powiatowe i gminne rady przystąpiły w tych trudnych warunkach do realizacji wielkiego dzieła odbudowy ze zniszczeń wojennych w wyzwolonej części kraju oraz do budowy nowego ustroju społeczno-politycznego w warunkach Polski Ludowej.

Dzięki ofiarności lubelskich robotników ruszyły zakłady przemysłowe i elektrownia, chociaż były dni, że w każdej chwili groziło ich unieruchomienie z uwagi na brak węgla.

Serdeczną wdzięczność zapewnili sobie kolejarze lubelscy, którzy w trudzie i poświęceniu uruchamiali w tym czasie coraz to nowe odcinki zdewastowanych dróg kolejowych, odbudowywali zburzone urządzenia na stacjach i przystankach PKP.

Nauczyciele lubelscy, mimo braku podręczników i pomocy naukowych oraz sprzętu i zniszczenia budynków szkolnych, przystąpili bezzwłocznie do organizowania szkolnictwa podstawowego i średniego na Lubelszczyźnie.

Decyzją Krajowej Rady Narodowej w wyzwolonym Lublinie powstał w 1944 roku uniwersytet, któremu nadano imię wielkiej polskiej uczo-nej — Marii Skłodowskiej-Curie. Nowa placówka naukowa, jako pierwsza wyższa uczelnia państwowa na wyzwolonych terenach, skupiła wszystkich znajdujących się w tym czasie w Lublinie profesorów, którzy nie szczędząc sił i trudu przystąpili do ofiarnej pracy dla przygotowania tak potrzebnych zniszczonemu krajowi kadr specjalistów.

Lekarze oraz pomocniczy personel służby zdrowia przystąpili z wielką ofiarnością do organizowania społecznych placówek leczniczych.

Bibliotekarze lubelscy gromadzili z mrówczą pracowitością ukryte przed okupantem bezcenne dzieła wielkich pisarzy polskich, przekazując je w oparciu o nowo organizowane biblioteki i punkty biblioteczne do rąk nowego masowego czytelnika — robotników i chłopów.

Ze sceny teatru lubelskiego popłynęła po mrocznych latach okupacji po raz pierwszy mowa polska, a przebywający w tym czasie w Lublinie czołowi artyści scen polskich skupili się wokół zorganizowanego na stałe teatru dramatycznego w stolicy województwa lubelskiego. Wznowiły także działalność towarzystwa śpiewacze i muzyczne, powstało wiele zespołów amatorskich.

II'

W pierwszym okresie Polski Ludowej, tj. w latach 1944—1950, podstawą organizacji rad i ich działalności była ustawa KRN z dnia 11 wrześ-

nia 1944 r., która nawiązywała do tradycyjnej formy samorządu terytorialnego powołanego dekretem PKWN z dnia 21 sierpnia 1944 r.

Głównym ogniwem w systemie organów samorządowych były gminy wiejskie i miejskie, realizujące zadania samorządu i tak zwane zadania zlecone administracji publicznej. Najszerzy zakres działania rad narodowych przejawiał się więc w tym okresie na szczeblu gminy. Sprzyjało to jednocześnie włączeniu aktywu społecznego do działalności rad narodowych i samorządu terytorialnego.

W powiatach i województwach, jako szczeblach pośrednich, dominującą rolę odgrywała wówczas scentralizowana administracja ogólna pierwszej i drugiej instancji (starostwa i urzędy wojewódzkie).

Ustawą z dnia 20 III 1950 r. rady narodowe przekształcono w terenowe organy jednolitej władzy państwowej. Głównym ogniwem w systemie rad narodowych stał się obecnie szczebel wojewódzki. Takie rozwiązanie zawęziło oczywiście jednocześnie wpływ społeczeństwa na działalność rad narodowych.

Reforma podziału administracyjnego dokonana w 1954 r. wprowadziła na terenie naszego województwa, w miejsce dawnych 214 gmin, 736 gromad małych i niekiedy słabych ekonomicznie. Rola nowo utworzonych gromadzkich rad narodowych sprowadzona została do zadań wykonawczych, pomocniczych w działalności organów szczebla powiatowego. Reforma ta dokonana została pod hasłem przybliżenia organów władzy do mas pracujących. Niedoskonałość tej reformy szybko dała o sobie znać. Ujemne następstwa wyłoniły się na przełomie 1955/56 r. Od tej pory — do roku 1958 — celem umocnienia nowej ich pozycji dokonano szeregu korektur w podziale administracyjnym łącząc gromady.

Ustawa z 25 I 1958 r. z późniejszymi zmianami była wynikiem nowych koncepcji, jakie zrodziły się w okresie przemian październikowych 1956 r. Od tej pory pozycja rad narodowych stale wzrasta. Ustawa styczniowa przeniosła punkt ciężkości zadań rad narodowych ze szczebla wojewódzkiego do powiatu. Powiatowe rady narodowe stały się więc głównym ogniwem w systemie rad narodowych. Jednocześnie rozszerzone zostały uprawnienia rad narodowych najniższego szczebla, tj. gromadzkich i miejskich, co jest zgodne z rzeczywistym procesem demokracji socjalistycznej.

W 1963 r. ustawa o radach narodowych została w pewnym zakresie znowelizowana. Do zasadniczych postanowień noweli należy m. in. wprowadzenie zasady wieloletniego planowania w gromadach, a następnie w poszczególnych wsiach. Dzięki temu gromadzkie rady narodowe uzyskały materiał rozpoznawczy dotyczący najważniejszej dziedziny pracy — rolnictwa oraz innych zagadnień życia gospodarczego, kulturalnego i socjalnego. Uporządkowały one i zewidencjonowały swoje zasoby, zdobyły orientację w zakresie możliwości gospodarczych i kierunków swego działania.

Z pomocą gromadzkim radom narodowym przyszyły zespoły specjalistów rolnych, których oddelegowano ze szczebla powiatowego, a ostatnio — ustanowienie służby agronomicznej na szczeblu gromadzkim.

Ustawa stworzyła również podstawę dla opracowania wieloletnich programów rozwoju małych miast, miasteczek i osiedli.

Na uwagę zasługuje także ustawowe unormowanie wieloletniej praktyki ścisłego współdziałania komitetów Frontu Jedności Narodu z radami narodowymi. Nadanie ustawowej rangi, temu tak ważnemu ze społeczno-politycznego i gospodarczego punktu widzenia współdziałaniu, jest rozwiązaniem jak najbardziej słusznym.

Współdziałanie rad narodowych z komitetami Frontu Jedności Narodu przyczynia się owocnie w zakresie włączania ludności do realizacji zadań terenowych, inicjowania czynów społecznych, organizowania spotkań radnych z wyborcami, realizacji postulatów i wniosków wyborców oraz do popularyzowania wśród ludności dorobku i zamierzeń rad narodowych poszczególnych szczebli.

Ważne znaczenie dla dalszego wzmocnienia pozycji rad narodowych, w stosunku do własnych organów administracyjnych, mają przepisy uprawniające rady do zatwierdzania uchwał prezydium w przedmiocie powoływania i odwoływania kierowników wydziałów. Rozciągnięcie bezpośredniej kontroli rady narodowej nad kandydatami na odpowiedzialne, kierownicze stanowiska w terenowej administracji państwowej podnosi z jednej strony społeczną rangę kierownika, z drugiej zaś stwarza warunki do konkretnego oddziaływania na politykę kadrową.

O wzrastającej roli i pozycji społecznej rad narodowych zdecydowała więc słuszną polityką Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej i współdziałających z nią stronnictw sojuszniczych — ZSL i SD, a także czynniki natury ekonomicznej, zmierzające do zwiększenia zakresu zadań rad narodowych w dziedzinie gospodarczej, socjalnej oraz kulturalno-oświatowej. Znajduje to swój wyraz w stałym wzroście budżetu rad narodowych. Zwiększeniu roli rad narodowych sprzyja również wyposażenie ich w uprawnienia koordynacyjne, w stosunku do nie podporządkowanych im przedsięwzięć i instytucji.

Wykorzystanie przysługujących uprawnień zależy w poważnej mierze od inwencji oraz aktywności rad i ich organów, a także od zaangażowania się czynnika społecznego, zwłaszcza w komisjach problemowych. Z uznaniem trzeba stwierdzić coraz lepsze funkcjonowanie obrad plenarnych rad oraz ich działalności, co przejawia się m. in. w systematycznym odbywaniu sesji oraz lepszym ich przygotowaniu przy udziale komisji.

III

Okres 25-ciu lat, jaki minął od chwili wyzwolenia, wywarł decydujący wpływ na przeobrażenia gospodarcze Lubelszczyzny. Był to okres szybkiego rozwoju gospodarczego i rewolucyjnych zmian w strukturze ekonomicznej województwa. Nowe zakłady przemysłowe, wielkie prace melioracyjne, elektryfikacyjne i mechanizacja rolnictwa, nowe miasta i osiedla mieszkaniowe, szkoły, wyższe uczelnie, szpitale, to wielki i niezaprzeczalny dorobek władzy ludowej. Z roku na rok konsekwentnie i z uporem likwidowano pojęcie tak zwanej Polski „B”. Zmieniała się w sposób zasadniczy struktura gospodarcza Lubelszczyzny. Województwo lubelskie z typowo rolniczego stało się województwem rolniczo-przemysłowym.

Wartość produkcji globalnej w roku 1968 w stosunku do roku 1950 wzrosła prawie dwunastokrotnie, a średnioroczne przyrosty produkcji wynosiły 15,5%.

Na przestrzeni lat 1945—1968 zatrudnienie w przemyśle wzrosło prawie 8-krotnie i osiągnęło poziom 111 tys. osób.

Dzięki utrzymaniu wysokiego tempa wzrostu produkcji, udział województwa lubelskiego w produkcji przemysłowej kraju wzrósł z 1,6% w roku 1950 do 3,4% w roku 1968.

Wysokie tempo wzrostu produkcji było wynikiem intensywnego uprzemysławiania województwa. Wybudowano prawie od podstaw zakłady zatrudniające tysiące osób jak: Wytwórnia Sprzętu Komunikacyjnego w Świdniku, Fabryka Wyrobów Metalowych w Kraśniku, Fabryka Samochodów Ciężarowych w Lublinie, Zakłady Azotowe w Puławach, zagłębie cementowe w rejonie Chełma itp. W przemyśle rolno-spożywczym poza rozbudową i modernizacją zakładów wybudowano: cukrownię w Werbkowicach i Zakłady Przemysłu Tłuszczowego w Bodaczowie, Zakłady Mięsne i chłodnie w Lublinie i Zamościu, Zakłady Owocowo-Warzywne w Milejowie, Chełmie i Nieleddwi.

Korzystne zmiany nastąpiły w strukturze gałęziowej przemysłu. Na czoło wysunęły się przemysły decydujące o nowoczesności gospodarki jak elektromaszynowy i chemiczny.

Poważne osiągnięcia mamy również do zanotowania w rolnictwie. W okresie powojennym dokonane zostały istotne zmiany w strukturze społecznej wsi, podjęty został również wielki program unowocześnienia rolnictwa.

Do najważniejszych osiągnięć minionego okresu w rolnictwie należy szybkie i masowe przeprowadzenie reformy rolnej, poważne zredukowanie nadwyżki siły roboczej na wsi, uporządkowanie gospodarki wodnej, rozwój melioracji rolnych, elektryfikacja wsi, postępujący proces mechanizacji rolnictwa, klasyfikacja i regulacja gruntów itp.

Bardzo poważne znaczenie dla rozwoju rolnictwa miała budowa kanału Wieprz—Krzna i zagospodarowanie jego rejonu.

Wraz z rozwojem produkcji przemysłowej oraz unowocześnieniem rolnictwa bardzo istotnym zagadnieniem stał się rozwój transportu, komunikacji i łączności. Osiągnięto w okresie powojennym na tym odcinku gospodarki narodowej bardzo poważny postęp. Przede wszystkim znacznemu zwiększeniu uległa sieć dróg o nawierzchni twardej.

Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że rozwój budownictwa drogowego został dokonany przede wszystkim w oparciu o czyny społeczne ludności wiejskiej Lubelszczyzny. Wraz z rozwojem sieci dróg nastąpiła znaczna rozbudowa transportu samochodowego. Np. Wojewódzkie Przedsiębiorstwo PKS przewoziło w roku 1968 — 22 razy więcej pasażerów i 8 razy więcej ładunków niż w roku 1951.

W zakresie transportu kolejowego znacznie wzmożono przewóz towarów i pasażerów przez zwiększenie przepustowości linii kolejowych i węzłów. Dokonano w tym zakresie modernizacji linii PKP, a w roku 1968 uruchomiono trakcję elektryczną na trasie Lublin — Warszawa.

Poważnie rozbudowany został system łączności, powstało ponad 320 nowych placówek pocztowo-telekomunikacyjnych, a liczba abonentów telefonicznych wzrosła do ponad 65 tys. Duże zmiany zaszły również

w dziedzinie gospodarki komunalnej i budownictwa mieszkaniowego. W latach 1945—1968 wybudowano w miastach województwa lubelskiego ponad 68,5 tys. mieszkań o ogólnej ilości około 192 tys. izb. Wysokie tempo budownictwa mieszkaniowego w oparciu o środki ludności obserwowaliśmy również na wsi. Według danych szacunkowych w latach 1945—1968 wybudowano na wsi około 176 tys. mieszkań o ogólnej ilości 383 tys. izb. W szybkim tempie rozwija się spółdzielczość mieszkaniowa. W miastach powstało szereg nowych osiedli spółdzielczych.

Wiele wysiłku włożyliśmy w rozbudowę urządzeń wodociągowo-kanalizacyjnych. Urządzenia te posiadają obecnie 22 miasta podczas gdy w roku 1945 zaledwie 3. Urządzenia kanalizacyjne posiada obecnie 18 miast, podczas gdy w r. 1945 posiadał je jedynie Lublin. Ogólna długość sieci kanalizacyjnej wzrosła z 84 km do 437 km. Nastąpił rozwój komunikacji miejskiej. Zbudowano wiele centralnych źródeł ciepła i sieci ciepłowniczej, zbudowano wiele kilometrów nowych gazociągów i sieci gazowej. Są to tylko niektóre przykłady świadczące o rozwoju urządzeń komunalnych.

Szybki rozwój gospodarki narodowej postawił przed nami wielkie zadania na odcinku rozwoju oświaty i kształcenia kadr. Osiągnięcia na tym odcinku uznać należy za rewelacyjne. W okresie władzy ludowej szkolnictwo podstawowe stało się naprawdę szkolnictwem powszechnym.

W celu zabezpieczenia warunków dla rozwoju szkolnictwa podstawowego wybudowano na Lubelszczyźnie 960 szkół podstawowych o ogólnej ilości ponad 4000 izb lekcyjnych. Dzięki ofiarności naszego społeczeństwa w ramach budowy tysiąca szkół na Tysiąclecie Państwa Polskiego powstało na terenie województwa 118 szkół pomników. Dla zapewnienia gospodarce narodowej kwalifikowanych kadr w szybkim tempie rozbudowano szkolnictwo średnie i wyższe. Liczba szkół zawodowych wzrosła ze 130 w r. 1945 do 550 w r. 1968, a liczba uczniów w tych szkołach wzrosła 7-krotnie osiągając w roku 1966 poziom 72 tys. osób. Lublin w okresie powojennym stał się dużym ośrodkiem szkolnictwa wyższego. Obecnie na terenie miasta działa 5 wyższych uczelni, w których naukę pobiera 16 tys. studentów. Wybudowana została dzielnica uniwersytecka oraz szereg obiektów dla Akademii Medycznej, Wyższej Szkoły Rolniczej i Szkoły Inżynierskiej. Lubelski ośrodek naukowy zabezpiecza kadry i oddziałuje nie tylko na nasze województwo ale również na województwa sąsiednie. W dziedzinie kultury nastąpił przede wszystkim znaczny rozwój odbiorców programów radiowych i telewizyjnych, zbudowano w Lublinie rozgłośnie Polskiego Radia oraz ośrodek telewizyjny w Bożym Darze. Zorganizowano także Wydawnictwo Lubelskie. Na terenie miast powiatowych powstały nowoczesne domy kultury, a w środowisku wiejskim świetlice i kluby. Rozszerzono znacznie sieć bibliotek, kin, muzeów itp.

W zakresie ochrony zdrowia rozbudowano znacznie sieć szpitali i ośrodków zdrowia. Liczba łóżek szpitalnych uległa podwojeniu, a liczba lekarzy zwiększyła się ponad czterokrotnie.

Działalność gospodarczą województwa lubelskiego w latach 1944—1968 cechowało wzmożone tempo inwestycji i budownictwa. Szacuje się, że zrealizowane nakłady inwestycyjne w gospodarce uspołecznionej w tym okresie wyniosły ponad 70 mld zł. Udział tych nakładów w nakładach

ogólnokrajowych stanowi ok. 4%. Powyższe nakłady inwestycyjne przyczyniły się do znacznego wzrostu majątku trwałego, inwestycyjnego zagospodarowania Lubelszczyzny oraz poważnego rozszerzenia zdolności produkcyjnej i usługowej wszystkich działów gospodarki.

Dominującą pozycję w strukturze nakładów inwestycyjnych województwa lubelskiego zajmują: przemysł ok. 40%, rolnictwo 17%, gospodarka komunalna i mieszkaniowa 15% oraz transport i łączność 12%.

Większe inwestycje koncentrowały się w takich ośrodkach jak: Lublin, Puławy, Chełm, Kraśnik, Krasnystaw, Zamość, Biała Podlaska. Bardzo istotne znaczenie w województwie lubelskim przywiązuje się do rozwoju czynów społecznych i aktywizacji gospodarczej małych miast. Podjęta z inicjatywy Frontu Jedności Narodu, instancji i organizacji partyjnych oraz rad narodowych akcja aktywizacji małych miast i rozwoju czynów społecznych spotkała się z dużym poparciem całego społeczeństwa.

Zespołowe działanie ludności ujawniło wiele ukrytych dotychczas rezerw, których wykorzystanie poważnie pomnaża dorobek województwa. Zwłaszcza duże ożywienie w tym zakresie można było zanotować w roku 1969, kiedy to społeczeństwo Lubelszczyzny podjęło wiele czynów i zobowiązań dla uczczenia V Zjazdu Partii i XXV rocznicy powstania Polski Ludowej.

Działalność społeczna w ramach czynów jest trudno wymierna. Jej znaczenie daleko wykracza poza wartości materialne. Posiada ona przede wszystkim walory wychowawcze — ludzie pracy kształcą w sobie cechy charakteru człowieka socjalistycznego.

W ostatnich latach przeprowadzono szczegółowe badania geologiczne. Odkryto bogate złoża węgla kamiennego na wielkiej przestrzeni od Hrubieszowa do Parczewa i Łukowa. W niedługim czasie powstanie Lubelskie Zagłębie Węglowe. Biegą dalej badania złóż gazu ziemnego i prowadzone są poszukiwania złóż ropy naftowej.

Osiągnięcia i zdobycze województwa lubelskiego można by długo i obszernie wyliczać.

Omówiłem tylko najważniejsze, aby przypomnieć ten olbrzymi zakres obowiązków i prac jaki spoczywa na radach narodowych, przypomnieć wyniki działalności rad i ludności jako gospodarzy Lubelszczyzny.